

A katalogizálás végnapjai közelegnek?

A *British Library* (BL) vezető szakembere – egyben számos nemzetközi szakértői csoport résztvevője – szerint a katalogizálás (feltárás) számos, ráadásul egyre növekvő kihívással szembesül. Hogyan értelmezzük, s főként hogyan kezeljük e kihívásokat, hogy túléljük szorongatásukat?

A jelen dolgozatban az elemzés érdekében – széles értelmezésben – a katalogizálás/feltárás lényegéről az alábbi megállapítások mondhatók el:

- a forrás olyan leírása, amely alkalmas annak azonosítására, egyben más forrásoktól való megkülönböztetésére,
- a hozzáférési (elérési) pontok azonosítása és azok kezelése,
- a más forrásokhoz fűződő kapcsolatok azonosítása és kezelése,
- a forrás tartalmi elemzése,
- a tárgyszavak, indexelési kifejezések felsorolása,
- az osztályozási jelzetek felsorolása.

Növekvő kihívásként a következő tényezők említendők:

- egyre növekvő feldolgozandó input (egyedül az Egyesült Királyságban évente 160 ezer új monografikus kiadvány, évi közel 10%-os folyamatos növekedés mellett),
- új információforrások garmadája (a BL már a hálózati forrásokat is regisztrálja),
- a könyvtár számára fokozódó versenyhelyzet más szolgáltatásokkal,
- a feltárás olyan közfelfogása, amely drágának, viszont csekély értéket teremtőnek tartja,
- pénzügyi korlátok (pl. a BL a normál működéshez szükséges pénzügyi források háromnegyedét kapja a kormányzattól, ami mindössze évi átlagos 0,75%-os növekedést mutat),
- csökkenő munkaerőalap.

A világháló gyökeresen átalakítja a publikálás eddigi jellegét. Korábban a nyomtatás, továbbá a terjesztés és marketing bonyolultsága, költséges jellege azt eredményezte, hogy viszonylag kis-számú szereplő érvényesült ebben az iparágban.

Ma kis túlzással bárki, aki elszánja rá magát, s rendelkezik számítógéppel meg hálózati kapcsolattal, saját maga kiadójává válhat. A könyvtári világnak kellene ugyanakkor biztosítania az új műfajok – ideértve a preprinteket, blogokat, honlapokat és egyébeket –, és az örökké változó időszaki kiadványok stb. gyűjtését, feltárását, megőrzését. 2006-ban már 4 millió „uk” végű domént ismertek.

Korábban a katalógusok (bibliográfiák stb.) közvetítették az új kiadványokról tudósító adatokat az érdeklődőkhöz. Ma számos *versengő szolgáltatás* ismert. Legelterjedtebbnek a *Google* és társai nyújtotta böngészés nevezhető, de említendő – számos más mellett – az *Amazon*, miközben ezek híre egyértelműen az, hogy a nehézkes és bonyolult könyvtári feltárásnál egyszerűbbek, vagyis használóbarát módon szolgáltatnak.

A feltárás tényleg költséges művelet. Egy 2004-re vonatkozó amerikai felmérés arról számol be, hogy a mintegy 120 észak-amerikai *tudományos könyvtár* 239 millió – ebből egyedül a *Kongresszusi Könyvtár* (*Library of Congress* = LC) 44 millió – USD-t költött az idevágó munkákra. A BL esetében a 2005-tel kezdődő pénzügyi évben közel 6 millió fontot, a teljes éves kiadás 5%-át költötték feltárásra.

Lesz-e képzett munkaerő? Az amerikai adatok azt mutatják, hogy az e területen dolgozók harmada a következő 5–6 évben nyugdíjba megy (az LC-ben még fenyegetőbb a helyzet). Ráadásul a felsőfokú képző helyeken a tematika veszít súlyából, és a feltárást oktató tanárok jó része is egyre korosabb.

Mindez együtt kellően indokolja az alapvető újrágondolást. Ennek két iránya van:

- releváns-e még a mai hálózati környezetben a (könyvtári) feltárás, és a belátható jövőben is az marad-e;
- ha igenlő választ adunk a fenti kérdésre, akkor hogyan kell változnia, hogy tényleg releváns maradjon, tehát a kihívásoknak megfeleljen?

Az első kérdésre – rövid vagy középtávon feltétlenül – igenlő válasz adható, hiszen a hagyományos kiadványok (nyomtatott könyvek stb.) mennyisége még mindig növekszik. Az előrejelzések főként az újabban feltörekvő gazdaságok (Kína, India, Brazília stb.) esetében biztosak és jelentős mennyiségi gyarapodást mutatnak, és párhuzamosan, az eddigi kiadási „nagyhatalmak” (USA, Egyesült Királyság stb.) is növelik outputjukat. Az átlagolvasó egyelőre még idegenkedik az e-könyvektől, de nem állítható, hogy ez akár 5–10 év múlva is így lesz (vannak „optimista” előrejelzések, miszerint öt év múlva minden új könyv elérhető lesz a hálóról). A nyomtatott könyv éppen úgy eltűnhet, mint a korábbi lemez, kazetta, – és újabban a CD-k? Az e-könyvek pedig a hálón akár egy-két tárgyszó révén könnyedén megtalálhatók lehetnek, s akkor mire a könyvtári feltárás? Más becslések szerint akár az egész nyomtatott könyvkincs 20 éven belül digitalizálva lesz. Egyszerű tárgyszavas keresés elégséges lesz az ebben való eligazodásra és keresésre? Sem a Google, sem a Microsoft nem így gondolja, hiszen a tömeges digitalizálásnál felhasználják a partnerkönyvtárak katalógizálási adatait.

A feltárás sokkal több, mint egyszerűen a forrás leírása. Emellett segít felderíteni azt a kontextust, amely érdekes szellemi gyarapodást kínál a használnak. Például egy szerző milyen más munkákat írt, mi jelent meg tőle esetleg álneveken, hol fordították le munkáit más nyelvre. A feltárást végző szakember munkájaként olyan „térkép” jön létre, amely segíti az olvasót az emberi faj intellektuális eredményeinek megismerésében, a rögzített tudás felderítésében. Vannak már fejlett webtechnikák, amelyek jól ötvözik a hagyományos katalógus és a mai OPAC-ok sajátosságait a világ tudástengerében történő navigáláshoz.

Az utóbbi években az LC, a BL és más könyvtárak is keresik az új helyzettel adekvát megoldásokat. Először is tudatosítani kell, hogy korábban sem dolgoztak fel a könyvtárak mindent. Ezt a megközelítést érdemes a jövőben is alkalmazni: külön választva a gyűjteményszervezést (archiválást) és a feltárást. A hálón lévő anyagok jelentős része nem érdemel bibliográfiai leírást, megőrzésük viszont tényleges feladat. Az LC-ben és az IFLA szakértői munkacsoportjában azon dolgoznak, hogy hogyan lehetne az önfeltárási anyagokat kellően definiálni, egyben a könyvtári feldolgozásra jelölteket elválasztani. Elemi érdek a könyvtárak egymás közötti, a kiadókkal, valamint más kibocsátó/terjesztő szervezetekkel való érdemi együttműködése. Egészében az állapítható meg, hogy az eddigi „kisipari” módszerekről, a fragmentált erőfeszítésekről át kell térni a „nagyipari” megoldásokra. Ez várhatóan azzal is jár, hogy a feltárás terjedelmes és folyton változó szabályait áramvonalasítani kell. A „mindent” akarása helyett a végrehajtható megoldásokat célszerű preferálni. Azt kell szem előtt tartanunk, hogy fő tennivalónk az egyes használó specifikus igényeit kielégítő megoldások elősegítése. Óvatos optimizmussal nézhetünk a jövőbe. A web sem lehet meg „katalógusok” nélkül (a sikeres példák közül érdemes megemlíteni az *Internet Movie Databases* bibliográfiai eszköztárát). Megjelent a bárki számára saját katalógizálást segítő eszköz (LibraryThing). Bizonyos értelemben egyszer mindnyájan katalógizálók leszünk.

/DANSKIN, Alan: „Tomorrow Never Knows”: the end of cataloguing? = IFLA Journal, 33. köt. 3. sz. 2007. p. 205–209./

(Sonnevend Péter)